

להתזדנע ולהגלות מהמדי התורה בכל דף בשי"ס

שבת דף צט

בענין טוויית העיזים ליריעות האזהל

בשבת דף צ"ט. תנו רבנן, יריעות התחתונות, של תכלת ושל ארגמן ושל תולעת שני ושל שש. ועליונות, של מעשה עזים. וזרולה חכמה שנאמרה בעליונות יותר ממה שנאמרה בתחתונות, דאילו בתחתונות כתיב וכל אשה חכמת לב בידיה טו, ואילו בעליונות כתיב, וכל הנשים אשר נשא לבן אתנה בחכמה טו את העזים, ותניא משום רבי נחמיה שטוף בעזים וטווי מן העזים.

- א -

מדוע טווי הנשים מן העיזים עצמן

בחינוכי אגדות מהרש"א לעיל דף צ"ח כתב דהטעם שטווי את העזים מחיים הוא מפני שבהמה בחייה אינה מקבלת טומאה, ורצו שתיעשה הטווייה בדרך שאין שייך שם טומאה כלל. ^[א]

ובספר פרדס יוסף עה"ת בפ' ויקהל שם מביא בשם ספר ויעש אברהם דהיו נשים שהיו יראות פן לא יקבלו מהן הטווייה מפני שהיו ביניהם נדות ויולדות, לכן טווי מעל העזים כדי שלא תקבל טומאה, ויקבלו מהן.

ובספר משך חכמה מפרש בזה מקראי קודש שם דכתיב 'וכל אשה חכמת לב בידיה טווי וביאו מטוה את התכלת ואת הארגמן את תולעת השני ואת השש', ושוב כתוב 'וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טווי את העזים', ויש לדייק מדוע במקרא הראשון כתוב בלשון יחיד 'וכל אשה חכמת לב' ובמקרא שני כתוב בלשון רבים 'וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה'. וכתב שזה משום שבטווייה מן העזים עצמן כיון שאינו מקבל טומאה טווי כל הנשים אפילו נדות ויולדות, לכן נקט לשון רבים, אבל בטוויית תכלת וארגמן לא הותרה לטווייה זו אלא לאשה טהורה בלבד, לכן נקט בלשון יחיד. ^[א]

כשטוויין כשעדיין מחובר בעזים עדיין אינו ראוי לקבלת טומאה

- מהרש"א, משך חכמה -

א. דברי הגמרא שלפנינו מתבאר יותר לעיל דף ע"ד; כי שם אי, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן הטווייה צמר שעל גבי בהמה בשבת חייב שלש חטאות, אחת משום גוזז ואחת משום מנפץ ואחת משום טווייה. רב כהנא אמר אין דרך גזיזה בכך, ואין דרך מנפץ בכך, ואין דרך טווי בכך. ומקשה הגמ' ממה ששינונו בסוגיין משמיה דרבי נחמיה שטוף בעזים וטווי בעזים, והיינו, דכיון דקרא אמר טווי את העזים, משמע מזה דטווי בגופן של עזים, אלמא טווייה על גבי בהמה שמה טווייה. ומשני, חכמה יתירה שאני, ע"כ. ומפרש רש"י (ד"ה חכמה) כדכתיב וכל אשה חכמת לב, אבל להדיט אין דרכו בכך, והוי כלאחר יד.

ורש"י על התורה (שמות ל"ה כ"ו) על מאמר הכתוב וכל הנשים וגו' טווי את העיזים, כתב, היא היתה אומנות יתירה, שעל גבי העיזים טוויין אותן, ע"כ.

והנה במפרשים נאמרו כמה דרכים מדוע באמת טווי את העזים מעל גבי הבהמה עצמה, ואיזו מעלה וחשיבות היה בזה במה שטווי מעל העיזים עצמן, ולא טווי אחרי שגזזו את השער מן העיזים. ^[א]

השלמות והוספות

שיהיה טוויי בבעלי חיים דלא שייך טומאה כלל מחיים, משא"כ יריעות התחתונות שמרמז על שמים בלבד, היה נטווי בתלוש בדבר ששייך טומאה, ע"כ.

דרכים נוספים מדוע טווי מן העיזים עצמן / מפני יופי השערות / שתהא הטווייה קנויה לנשים שיהא בידם להקדיש לשמים / שלא יהא בזה משום איסור גיזה בקדשים

- ספורנו, משכיל לדוד, חנוכת התורה, חתם סופר -

^[א] בספורנו בפ' ויקהל שם כתב הטעם שטווי מעל העזים עצמן, שזה כדי שיהא בהטוויי זוהר נוסף, כי אם טוויים אותם אחרי עקירתן מן העיזים ממקום גידולם, ימעט קצת מטוב איכותם.

^[א] בספר הזכרון להגר"ז ז"ל (מוריה) עמוד שפ"ז נדפס מאמר שנכתב ע"י הרד"מ אייזנשטיין שקיבץ הרבה דרכים בישוב קושיא זו, וכמה דברים שנביא כאן נלקחין משם.

^[ב] במהרש"א שם מבאר ביתר ביאור, כי מה שמצינו במשכן שהיו יריעות תחתונות ויריעות עליונות זהו מרמז על מה שמצינו שיש שמים, ויש שמי השמים, ועל טוויית יריעות עליונות אמרו גדולה חכמה שנאמרה בעליונות יותר ממה שנאמרה בתחתונות, כי על שמי שמים נאמר מה רבו מעשיך ה' וגו' כולם בחכמה עשית וגו', ששם חכמת העליונים, ושם היא הטהרה הגמורה, ולכן דוקא על יריעות עליונות כתיב בחכמה טווי את העזים כו' דהיינו מן העזים עצמן, על שם הטהרה הגמורה

דעתן אצל כל אדם, ואין זו בכלל מלאכה.

אלא דלפי הנחה זו מקשה בחלקת יואב שם דהאיך היו רשאות לטוות הצמר ליריעות מן העזים עצמן, והרי הטעם שהטווה בשבת מן הבהמה פטור הוא משום שהוא טווייה כלאחר יד, ובחלקת מחוקק אה"ע"ז סי' קכ"ג סק"ה כתב דהטעם שהעושה מלאכה בשבת כלאחר יד פטור הוא משום שאינה נעשה בדרך מלאכת מחשבת, וא"כ אמאי באמת היתה כשרה טווייה זו למשכן, הרי מלאכת המשכן צריך להיות נעשה בדרך מלאכת מחשבת, וכיון דעשייה כלאחר יד אינו בדרך מלאכת מחשבת, האיך הוכשרה למשכן טווייה מן העזים עצמן, הרי חסר בה מלאכת מחשבת, והניח בקושיא.

וכאמור, קושיא זו היא לפי ההנחה דאפילו אותן נשים חכמות כשטוו מן העזים עצמן הרי זו בכלל מלאכה כלאחר יד, משום דבטלה דעתן אצל כל אדם, ולכן מקשה דאם כן אין זו טווייה כשרה למלאכת המשכן, כיון שאינה מלאכת מחשבת.

אמנם באגלי טל מלאכת גוזז סעיף ה' בהגה"ה מבאר על פי דברי התוס' הנ"ל שאותן הנשים שטוו מן העזים לא היתה מלאכתן כלאחר יד, דכיון שהיה בהם חכמה יתירה היתה טווייה זו אצלם כדרך עשייה, ולא בטלה דעתן אצל כל אדם. וזהו דלא כדברי הישמח משה והחלקת יואב שסוברים שאפילו אצל אותן הנשים חכמות שטוו מן העזים עדיין היתה עשייה כלאחר יד, אע"ג שהיתה בהם חכמה יתירה. ה"ל

כיון שטווייה מן העזים עצמן היא מלאכה כלאחר יד היו רשאות לטוות גם בשבת / אם טווייה מן העזים נחשב כלאחר יד האיך עשו במשכן דבר שלא היה בגדר מלאכת מחשבת / טווייה מן העזים עצמן אם היה בכלל מלאכה

- ישמח משה, חלקת יואב, אגלי טל -

ב. בספר ישמח משה עה"ת בפ' ויקהל (ד"ה וכל, דהנה, ונ"ל) מפרש טעם נוסף למה טוו מן העזים עצמן, וכתב, שהרי בגמ' דף ע"ד: הנ"ל אמרו דהטווה צמר שעל גבי בהמה בשבת פטור משום דאין דרך טווי בכך, וכתב בישמח משה על פי דברי התוס' שם (ד"ה חכמה) דאותן הנשים שהיו טווין מן העזים עצמן מחמת שהיה בהן חכמה יתירה, מכל מקום בטלה דעתן אצל כל אדם, שהרי לעיל דף צ"ב. אי' דהמוציא משאוי בשבת על ראשו פטור, ואפילו אנשי הוצל שעושין כן פטורין משום דבטלה דעתן אצל כל אדם, ונמצא דאותן הנשים שטוו מן העזים היו רשאין לעשות כן אפילו בשבת, כיון שבטלה דעתן אצל כל אדם.

וכתב, דלכן טוו דוקא מן העזים עצמן, לפי שמחמת השתוקקותן והתלהבותן לעשות למלאכת המשכן לא היו רוצין להמנע כלל מעבודת המשכן, לכן טוו מן העזים עצמן, כדי שיהיו רשאות לעשות מלאכת המשכן אפילו בשבת עצמו, כיון שהטווה מן העזים עצמן אין בו משום מלאכת טווייה, עכ"ד. ה"ל

והנה בשו"ת חלקת יואב בקונטרס קבא דקושייתא (קושיא ס"ג) מתבאר ג"כ שסובר דאותן הנשים שטוו מן העזים עצמן, עשו בזה מלאכה כלאחר יד, ואע"ג שהיה להם חכמה יתירה, מכל מקום בטלה

השלמות והוספות

מכל מקום כיון שמה שהוא שלא כדרכו הוא מצד טירחה ואומנות יתירה, מסתבר דאסור עכ"פ לעשותו מצד עשה דשבתו, כי מצד העשה דשבתו לא מסתבר לומר דכיון שיש בזה טירחה יתירה יהא נפקע מעשה דשבתו, ולכן היה אסור לטוות בשבת מעל גבי עזים משום עשה דשבתו, יעו"ש.

ה' וביתר ביאור, הנה לעיל דף ע"ד: אמר רב כהנא דהטווה צמר שעל גבי בהמה בשבת פטור משום דאין דרך טווי בכך. ומקשה בגמ' ולא, והתניא משמיה דרבי נחמיה שטוף בעזים וטוו בעזים אלמא טווייה על גבי בהמה שמה טווייה, ומשני, חכמה יתירה שאני. וכתבו התוס' שם (ד"ה חכמה) במה שמשני חכמה יתירה שאני, דהעושין כן בטלה דעתם אצל כל אדם, כדאמרינן בהמצניע (דף צ"ב): גבי אנשי הוצל, ע"כ דברי התוס'. וכפי האמור, נחלקו גדולי הפוסקים בכונת דברי התוס' האלו, אם כוננת דבריהם דוקא לגבי שאר בני אדם העושין כן שבטלה דעתם אצל כל אדם, או דאפילו אותן הנשים שעשו כן בטלה דעתן אצל כל אדם.

ולהבין ביאור מחלקותם יש להקדים דברי התוס' דף צ"ב: (ד"ה ואת"ל) במה שאמרו שם דהמוציא משאוי בשבת על ראשו פטור, ואפילו אנשי הוצל שעושין כן פטורין משום דבטלה דעתן אצל כל אדם, והתוס' שם מקשים דמשמע בדברי הגמ' דאפילו על מנהג שנוהגין בו רבים באיזה מקום אמרינן בטלה דעתן אצל כל אדם, והן פטורין, כי לכן אנשי הוצל שאע"ג שדרכן להוציא משא על ראשן פטורין משום דבטלה דעתן, והרי להלן דף קמ"ד: אמרו דהמקיים קוצים בכרם רבי אליעזר אומר קדש משום שכן בערביא מקיימין קוצי שדות לגמליהם, ומוכח דעל מה שנוהגין רבים באיזה מקום אין אומרים בזה בטלה דעתן אצל כל אדם.

ומחלקים התוס' בין מנהג אנשי הוצל שנושאין משא על ראשם ובין מנהג ערביא שמקיימים קוצים לגמליהם, כי מנהג זה שנוהגים בערביא שמקיימים קוצים לגמליהם הוא מנהג חשוב, מפני שגם כל העולם היה מקיימין קוצים אם היה להם רוב גמלים, אבל מנהג אנשי הוצל בטלה דעתן אצל כל אדם, כיון ששאר בני אדם אין נושאים משא על הראש.

וכעין זה כתב בספר משכיל לדוד שם שעי' שהיו טווין מעל העזים היה זה נקי יותר מאילו היו טווין אותו אחרי הגיזה, כי לפני הגיזה אין הצמר מתלכלך על ידי משמוש הידים כמו אחרי הגיזה. ומטעם זה היו עושין כן דוקא ביריעות העליונות ולא ביריעות התחתונות, כי ביריעות העליונות היו צריכים ליהרר יותר שלא יתלכלכו כלל, כיון שלא היו צובעין אותן.

ובספר חנוכת התורה בפרשת ויקהל מבאר טעם נוסף למה טוו את העזים מעל העזים עצמן, דהנה ההלכה היא דמעשה ידיה של אשה קנוי לבעלה, וא"כ לכאורה לא היה ביד הנשים להקדיש את הטווייה למלאכת המשכן, שהרי מעשה ידיה של אשה קנוי לבעלה. אמנם התירוץ הוא, כי המותר ממה שאשה רגילה לעשות למעשה ידיה, הרי זה לעצמה, ומעתה כיון שנשים אלו היה להם חכמה יתירה שהיו יכולות לטוות מעל גבי העזים, ולא היו צריכות להתעסק תחילה במלאכת הגיזה, נמצא דמלאכת הטווייה היה אצלם בדרך העדפה, והיה מעשה ידיהן לעצמן, ושפיר היו יכולות להקדיש, ולכן טוו מן העזים עצמן כדי שתהא הטווייה שלהם, שיהיו יכולין להקדישו למשכן.

ובתורת משה לבעל החת"ס בפ' תרומה (ד"ה וש) כתב עוד דבר נוסף בזה במאה"כ 'וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת וגו' ושם ועזים, ויש לדקדק שהיה צריך לכתוב ו'שער עזים', ומדוע כתב 'ועזים'. וכתב שם דאחד מהנדבות היה עזים חיות, כי מהם עשו תוף מהעור, נבל וכינור ממעיו, חצוצרות מקרנו, וכיון שהקדישום מחיים לא היו רשאים ליגזר השער לפני הטווייה, דכיון שהוקדשו למזבח נאסרו בגיזה. ולכן טוו אותם מחיים, ובשעת הטווייה נתלשו השערות, וזה הותר כי תולש אינו בכלל גוזז. [וכנראה בכונתו שאפילו לתלוש לא היו רוצים לתלוש להדיא לפני הטווייה, והיו מעדיפים שיתלש מאליו תוך כדי טווייה].

ד' אמנם בספר חמדת ישראל קונטרס נר מצוה (אות כ"ב, דף נ"ו: מדפה"ס) מצדד לומר דדבר שהוא שלא כדרך עשייתו מחמת שיש בו חכמה ואומנות יתירה, כמו טווייה מעל גבי הבהמה, או הוצאת משא על הראש, שסתם בני אדם אינן בקיאים בדבר, נהי שאין בזה לאו דלא תעשה כל מלאכה כיון שאינו כדרך עשיית בני אדם,

- ב -

ממה שנשים כשרות למלאכת המשכן נלמד שהן חייבות במצוה זו

מ"ה: (ד"ה כל) זכשם שאמרו בגמ' לענין כתיבת תפילין דנשים פסולות משום דכיון שהם פטורות מתפילין אינן יכולות להכשיר תפילין, ודבר זה נלמד מקרא דכתיב 'וקשרתם וכתבתם' ולמדין מזה דמי שאינו בקשירה אינו בכתיבה, כמו כן לענין ציצית נשים פסולות להטיל ציצית בבגד כיון שהן פטורות ממצוה זו, וכן לענין אגודת הלולב, כיון שהן פטורות אינן כשרות לאגוד את הלולב. ומעתה לפי זה על כרחך מוכח דנשים חייבות במצות בנין בית הבחירה, כי אם נאמר שנשים פטורות ממצוה זו, מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, תקשה דא"כ האיך היו כשרות לטוות את העזים לצורך יריעות המשכן, ומדאמרה תורה דכל אשה חכמת לב בידה טו, על כרחך דמזה למדין שהן חייבות במצות בנין המשכן, ולכן היו כשרות לטוויית העזים. ז

ובשו"ת בית יצחק או"ח סי' ג' (אות ה') בתחילת דבריו כתב ג"כ כן בביאור דברי הכסף משנה, דעל כרחך דגילתה תורה דנשים חייבות בבנין המשכן דאל"כ היתה אשה פסולה לטוויית היריעות, וכדעת ר"ת דכל שאשה פטורה הרי הוא פסולה לעשותו.

אמנם בהמשך דבריו שם מצדד לומר דכל עיקר הדין דאין בונין בית

נשים אם הן כשרות להכשיר דבר שהם נפקעות מאותה המצוה / כלי המקדש אם רשאי לעשותן בלילה

- כלי חמדה, שו"ת בית יצחק -

ג. הרמב"ם בפ"א מהל' בית הבחירה הלכה י"ב כתב דהכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובמזונם, אנשים ונשים, כמקדש המדבר, ע"כ.

ובכסף משנה שם מביא מאה"כ דכתיב בפ' ויקהל ויבאו האנשים על הנשים וגו' וכתב וכל אשה חכמת לב בידה טו וגו'. והיינו דמקרא זה דכל אשה חכמת לב בידה טו וגו' נלמד שחייב בנין בית המקדש נוהג בין באנשים ובין בנשים, שגם נשים חייבות לבנות את בית המקדש.

אמנם בכלי חמדה פ' כי תשא (דף קנ"א.) מקשה דהאיך יש להוכיח מקרא זה שנשים חייבות בבנין המקדש, הרי יש לומר דבאמת הן פטורות מבנין המקדש, אלא שאפילו הכי עשו הנשים מרצונם למלאכת המשכן אע"ג שהיו פטורות. שהרי כן מצינו בפ"א דשקלים משנה ה' דנשים וקטנים רשאים להביא שקלים למקדש אע"ג שהן פטורים מלהביא.

וכתב, דראיתו של הרמב"ם הוא, דהנה דעת ר"ת בתוס' בגיטין דף

השלמות והוספות

בגמרא הוא, כי המקשה בא להוכיח ממה שהנשים טו מעל העזים שמוכח מזה שזו כדרך טויה, ומשני שדוקא אצל נשים חכמות היה זה דרך טויה, אבל אה"נ שלהלכה אין זה נחשב דרך טויה, כיון שבטלה דעתן אצל כל אדם.

אמנם עכשיו שבאנו לזה, אולי יש ליישב קושיית החלקת יואב הנ"ל האיך היו רשאות לטוות מעל העזים הרי כיון שהיא מלאכה כלאחר יד אין זו מלאכת מחשבת, ובמשכן היה צריך להיות מלאכת מחשבת.

ולפי האמור יש לומר דמה שאמרו דאפילו מה שנהוג באיזה מקום לעשותו בטלה דעתו אצל כל אדם ודינו כעשיה שלא כדרכה, זהו דוקא לענין מלאכות שבת, דכיון שדיני מלאכת שבת נמסרו לכל איש ישראל בשוה, לכן אין לחלק בין איש זה לאיש זה, ולפיכך, אם לכל העולם נחשב שלא כדרכה, נחשב כן גם במקום שנוהגין כן. אבל מלאכת המשכן שהיא מלאכה מיוחדת שהיתה דוקא בעבודת המשכן, ונמסרה דוקא לחכמי לב, כיון שלמי שיש חכמה יתירה הרי זה נעשה כדרך עשייתו, שפיר נחשב אצלו מלאכת מחשבת, ולגבי מלאכת המשכן אין להתחשב אם אצל שאר בני אדם הרי זו כדרך עשייה או לא, וזהו דמשני בגמרא דשאני התם שהיה להם חכמה יתירה, והיה זה מועיל אצל מלאכת המשכן, ואה"נ דאצל מלאכת שבת בטלה דעתו אצל כל אדם, ואינו חייב עליה.

ז' בכלי חמדה שם מקשה דלפי דעת ר"ת דבכל הכשר דבר צריך שיהא נעשה על ידי מי שהוא מחוייב בדבר, ואם לא נעשה ע"י מי שמחוייב בדבר אין הדבר מתכשר על ידו, אם כן תקשה במה שכתב רש"י בסוכה דף מ"א. (ד"ה אי) ובתוס' שם (ד"ה אי) דבנין הבית העתידי לבא יוכל להיות נבנה בלילה משום שלא יהא בנוי בידי אדם אלא שירד בנוי ומשוכלל, דלכאורה קשה דלפי דעת ר"ת דאין הדבר מתכשר אלא אם נעשה ע"י מי שמחוייב בו, א"כ האיך יתכן שירד בנוי ומשוכלל, הרי צריך שיעשה על ידי בר חיובא, וכשם שאם עשוי ע"י מי שאינו בר חיובא פסול, הכי נמי אם אינו עשוי כלל יהא פסול.

וכתב שם דהמקדש שלמעלה שירד בנוי ומשוכלל נעשה באמת ע"י ישראל, כי בהמ"ק של מעלה מכוון נגד בהמ"ק של מטה, והיינו דכשבנה שלמה המלך ע"ה בהמ"ק שלמטה, בזה בנה גם בהמ"ק שלמעלה, וזה לא נחרב בחורבן בהמ"ק, וכשיגיע זמן התגלותו ירד מקדש זה בנוי ומשוכלל, והוא נבנה על ידי ישראל בעת בנין המקדש.

וכתבו עוד התוס' שם על פי דברי הגמ' שם, דמה שבערביא נחשב מנהג חשוב מה שמקיימים קוצים לגמליהם מפני שגם כל העולם היה מקיימין קוצים אם היה להם רוב גמלים, זהו דוקא מפני שערביא הוא מקום, אבל אם היה זה אצל איש יחיד, היה בטלה דעתו, אע"ג שגם כל העולם היו מתנהגין כן אם היה שייך הדבר אצלם, כעבוד' התוס'.

והנה באגלי טל שם מפרש דמה שכתבו התוס' דהעושיין כן בטלה דעתם אצל כל אדם, כדאמרינן גבי אנשי הוצל, אין כוונתם לומר שהנשים שטוו את העזים, גם אצלם בטלה דעתם, כמו אנשי הוצל שבטלה דעתם אצל כל אדם, כי אצל אותן הנשים עצמן יש לדמות דין זה לאנשי ערביא שאינן איש אחד בלבד, כי במשכן היו הרבה חכמים אשר נתן ה' חכמה בהמה, וגם אם כל העולם היו חכמים גדולים היו עושיין כן, ואם כן, אצל החכמים שהיו עושיין כן לא בטלה דעתן, והיתה זו מלאכה גמורה. ולכן כתב באגלי טל הנ"ל דאצל אותן הנשים היתה זו טווייה כדרכה.

אמנם בישמח משה שם כתב על פי דברי התוס' הנ"ל דאצל אותן הנשים שטוו את העזים היתה זו מלאכה שלא כדרכה, דאין לומר כנ"ל דלא נאמר בטלה דעתן משום דגם שאר נשים אם היה להם חכמה יתירה היו עושיין כן, שהרי באמת אין שום תועלת בטווייה מן העזים עצמן, ומה שאותן הנשים עשו כן, היה כדי שיהיו יכולים לעשות אפילו ביום השבת, או כפי דברי המהרש"א הנ"ל כדי שיהא נטווה כשעדיין אינו מקבל טומאה, אמנם לולי טעמים אלו לא היה שום תועלת לטוות מן העזים, וא"כ אע"ג שהיו הרבה נשים חכמות ולא יחיד בלבד, עדיין אומרים דבטלה דעתן אצל כל אדם, כיון דשאר נשים אם היו חכמות לא היו טוות מן העזים.

ובישמח משה שם מפרש מה שמדגיש הכתוב ואומר 'וכל הנשים אשר נשא לבן 'אותנה' בחכמה טו את העזים', ויש לדייק למה כפל הלשון ואמר אשר נשא לבן 'אותנה'. וכתב דקרא זה בא לגלות שלא נאמר דכיון דבמשכן היה הטווייה מעל גבי העזים, א"כ נלמד מזה שהטווה מעל גבי בהמה חייב שהרי מצינו כן במלאכת המשכן, לכן כתב דדוקא 'אותנה' שעסקו במלאכת המשכן נשא לבם לטוות מן העזים, אבל בשאר מקום אפילו מי שנשא לבם ויש להם חכמה יתירה, אינן טוות מעל גבי העזים, ולכן אין דרך טויה בכך, ופטור.

וכפי האמור זהו דעת גם החלקת יואב הנ"ל שאפילו אחרי שהגמ' מתרץ דחכמה יתירה שאני, להלכה עדיין דינו כלאחר יד, דאע"ג שהיה להם חכמה יתירה מכל מקום בטלה דעתן אצל כל אדם, כפי הכלל שכתבו בתוס' הנ"ל. והיינו, דהקושיא והתירוץ

ויפרוש האוהל על המשכן, הרי שהיריעות אינן המשכן עצמו כי אם יריעות שעל המשכן, ודוקא העמדת הקרשים אסור בלילה ולא עשיית היריעות, וכל שכן שטויית העזים לצורך היריעות היה נוהג גם בלילה, וא"כ פשוט שנשים חייבות בה, והן כשרות לה.

המקדש בלילה הוא דוקא על הבנין עצמו, אבל כלי המקדש עושין גם בלילה, ואפילו את המזבח בונין בלילה, כיון שאינו עצם בנין המקדש עצמו כי אם כלי המקדש, וכתב דהוא הדין שהיה מותר לפרוש היריעות של המשכן גם בלילה, כי היריעות אינן עצם המשכן שהרי התורה אמרה

- ג -

מצות בנין בית המקדש אם היא מצות עשה שהזמן גרמא

אלא ביום הרי זו מעשהז"ג, והטורי אבן שם חולק על דברי התוס' [ז]

וכתב בבית יצחק דלכן אין בנין בית המקדש נחשב זמן גרמא אע"ג שנוהג רק ביום ולא בלילה, כי מה שאין נוהג בלילה הוא מפני שאין הלילה כשרה לבנין בית המקדש, אמנם כשמגיע לילה אינו נפטר ונתבטל מן המצוה, כי למחר חוזר עליו חיוב המצוה של אתמול, ולכן אינו נחשב לזמן גרמא.

ובספר מעשי למלך על הרמב"ם בפ"ה מהל' בית הבחירה שם (אות ט"ו) כתב מעצמו כעין סברא זו, והוא מסתייע לזה מדברי הרוקח בהלכות לולב שכתב לענין מילה דלכן אין זו בכלל מצות עשה שהזמן גרמא, כיון שאחרי יום השמיני חוזר עליו החיוב בתורת תשלומין של אתמול. וכתב דהוא הדין במצות בנין בית המקדש, דכיון שאי אפשר לסיים כל העבודה ביום אחד, נהי דהלילה אינה כשרה להקמת המקדש, מכל מקום למחר מוטל עליו חיוב תשלומין של אתמול.

ובקהלות יעקב בשבועות סי' י' (אות ב') מבאר דמה שאין המצוה נוהגת בשבת ויו"ט ודאי אינו סיבה שלכן יחשב מצות עשה שהזמן גרמא, כי מה שאין המצוה נוהגת מחמת איסור שבת ויו"ט אינו נחשב שהיא זמן גרמא, שהרי המצוה מצד עצמה נוהגת גם בזמן זה, אלא שאסור לעשותה מחמת אריה דרביע עלה.

ולגבי מה שבנין המקדש הוא דוקא ביום ולא בלילה, על זה כתב בקה"י דכיון דזה נלמד מקרא דוביום הקים את המשכן, ביום מקימין לא בלילה, נלמד מזה דדוקא יום כשר להקמה ולילה אינה כשרה להקמה, ואם כן זה דוקא בדבר שהוא מעיקר הקמת המשכן, אבל ההתעסקות בשאר צרכי בניית המקדש שאינן מעיקר ההקמה, בזה אין הבדל בין יום ובין לילה, כי מצד חיוב המצוה הרי הוא מחוייב בה גם ביום וגם בלילה, אלא שגוף ההקמה היא פסולה בלילה, ולכן אין מקימין אותו ביום, אבל כל שאר הצטרפויות בעשיית המשכן כולן נכללין במצוה זו, והן נוהגות בין ביום ובין בלילה, ולכן אין זה בכלל מצות עשה שהזמן גרמא.

מצות עשה שהזמן גרמא נחשב דוקא אם בעבר הזמן נפקע חיוב המצוה / לענין סמיכה בקרבנות / הבדל בין הקמת עיקר המשכן ובין סיוע בשאר מלאכת המשכן

- שו"ת בית יצחק, מעשי למלך, קהלות יעקב -

ד. בדין זה שכתב הרמב"ם דנשים חייבות במצות בנין המקדש, נתקשו הפוסקים שהרי הרמב"ם בהלכה זו כתב דאין בונין את המקדש בלילה, שנאמר וביום הקים את המשכן, ביום מקימין לא בלילה, וגם כתב שם דאין בנין בית המקדש דוחה יו"ט, וא"כ אמאי נשים חייבות במצוה זו, הרי נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, והכי נמי כיון דמצות בנין המקדש הוא דוקא בלילה, וגם דוקא ביום חול ולא בשבת ויו"ט, הרי היא מצות עשה שהזמן גרמא, ומדוע נשים חייבות במצוה זו. ונאמרו כמה דרכים בישוב הקושיא.

בשו"ת בית יצחק או"ח סי' ג' (אות ז') מיישב הקושיא על פי היסוד שכתב בספר טורי אבן בחגיגה דף ט"ז: (ד"ה בני) דישנן מצות עשה שאע"ג שאינן נוהגות אלא ביום ולא בלילה, מכל מקום נחשבות מצות עשה שאין הזמן גרמא. כגון מצות סמיכה בקרבנות, שנוהגת רק ביום ולא בלילה, וכתב הטורי אבן דאפילו הכי נחשבת סמיכה מצות עשה שאין הזמן גרמא, כי מ"ע שהז"ג הוא דוקא במצוה שיש לה זמן קבוע, וכשעבר הזמן נפטר ונתבטל לגמרי מן המצוה, כמו שופר סוכה ולולב שהמצוה תלויה בזמן, ואם עבר הזמן אזדא המצוה לגמרי.

אבל במצות סמיכה, נהי שהתורה קבעה זמן למצותו שסומכין רק ביום ולא בלילה, מכל מקום אין הלילה מבטל מצותו לגמרי, אלא מפסקת זמן קיום מצוה, וזהו משום שהלילה אינה ראויה לסמיכה, אמנם אינה מבטלת חיוב מצות סמיכה מהבעלים לגמרי, שהרי כשהאיר היום חוזר וניעור החיוב שהיה עליו מאתמול. ולכן אין זה נחשב מצות עשה שהז"ג, דהזמן אינו גורם ביטול מצותו לגמרי, ואינו אלא מפסיק מצד עצמו של זמן שאינו ראוי, וכיון שהמצוה מצד עצמה במקומה עומדת והיא עצמה חוזרת למקומה ביום, מצוה אחת היא, ואין זה מעשהז"ג. [אלא שהוא מביא שהתוס' בקדושין דף ל"ו. (ד"ה הקבלות) כתבו דכיון שאין סמיכה

השלמות והוספות

[ז] וכן כתב לענין מצות שריפת נותר, דאע"ג שאין שורפין קדשים בלילה אין מצות שריפת נותר נחשבת מעשהז"ג, כי למחר חוזר וניעור החיוב שהיה עליו מאתמול, עכ"ד.

בטורי אבן שם כתב סברא זו גם לענין מצות מילה, דמה שאינו נוהג ביום לא משוי ל' למעשהז"ג, כי למחר חוזר עליו החיוב שהיה עליו מאתמול. דלא כדברי התוס' בקדושין דף כ"ט. (ד"ה אותו) שסוברים דמילה היא מצות עשה שהזמן גרמא.

כשמרן הגר"ח שליט"א עיין בגליונות "להתוודע" נענה ובירך שזה בוודאי יביא:

"א שיינע אהבת תורה"...

עם 'להתוודע' תתרגש ותרגיש את מתיקות התורה מידי יום.

מוניחה

הנה אהבה וזכרון
של אהבה וזכרון
ק"מ ק"מ ק"מ ק"מ ק"מ

הבעיה הענין הזה יפיק תועלת עצומה לכל העולם להאיר אור
ותורה לכל בית ישראל, תחוקנה ידיהם ושכרם כפול מן השמים.

בברכה וביקר
ב"ד ד"ר משה גרינצ'ק
ב"ד ד"ר פרושק'ץ

מה יתן לי "להתוודע" לחיים?

שאלות שינון שבועיים
מבחינים בסגנון אמריקאי לשינון הנלמד למען יעמדו לימים רבים

שו"ת מיוחד
שאל את הרב מנויי המערכת נהנים משר"ת פורה ובהיר עם רבני המערכת

שיעור יומי מוקלט ומתעד
שיעור עיוני בנושא מרכזי ב-25/10 דק' לבחירה ע"י מג"ש מפורסמים במגוון שפות

שיעור יומי בדיוור ישיר
שיעור בן 4 עמודים בנושא עיוני על הדף בעריכה בהירה

להתוודע

להתוודע

החדשות היומיות של לומדי הש"ס

להצטרפות ומנויים: *6291
או לטל': 02-990-40-01 • בתשלום סמלי של 14 ש"ח לחודש

סי'אגה דאגה מפני נפלאה...

חדש! ניתן להשיג את הג'ורנל היומיים שלך להתוודע
אשר מלאים זיו ומפיקים נוגה בנושאים על הדרך
אסופים יחד בחוברת אחת במתכונת "דו חודשית"
להנאת לומדי הדרך היומי, ולהעשרת הידע ההלכתי.

להתוודע
ולגלות מהפדי המדה בכל דף בש"ס

הכנת דו חודשי שני ג'ורנל לחודש
מסמכת בהלכות
מדרך ליעד דף מ"ד

שיעורים וזמרים מעל פי רבנות ליל קטן ומבוגר

ה'תשפ"ב

הגליונות ערוכים בטו"ט ודעת בראשות
הרה"ג ר' אהרן רובינפעלד שליט"א
בעל מח"ס תורת הקנינים, תורת המצוה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות | למנויים חודשיים: 718.298.24.16